

શ્રી મુખરેલી રીત પુજન સ્વા
વર્નાકુલર દેસરટ બુક્સ રીવિઝન કમિટીએ
તેયાર કરેલી

પહેલી ચોપડીના અર્થ.

(જેની અંદર અર્થ; કવિતાની અસુભુતી; પાઠને
સાર; પાઠવાર અધરા શબ્દો તથા લોકાવાર
અભ્યેદસની રૂઢિ; વગેરે)

રચનાર—મેસર્સ. સી. ડી. શાહ એન્ડ કો. લ્ડ.
રચનારનું ડેકાણું—શાહપોર—મુરેલ

પ્રસિદ્ધ કર્તા—C. M. Shah.

પ્રસિદ્ધ કરનારનું ડેકાણું—શાહપોર—મુરેલ

આવૃત્તિ સને ૧૯૬૭માં ૧૫મા એકાદશીએ ૧૪૯૨ રાખ્યું છે.

પ્રાપનાર—નારસિંહજીરાવ લહેમણીરાવ નીકર.

પ્રાપનારનું ડેકાણું—શ્રી "સિંકર" આગ્રા

અલગતાના પુત્ર ઉપર ધ્યાન પાસે—મુરેલ

સંવત ૧૯૮૫] દિનમત રૂા ૦-૨-૬ [સને ૧૯૨૬

ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગજરાતી કાપીગણિત વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૪૮-૩૪ ચર્મક

પુસ્તકનું નામ પહેલી ચોપડીના અર્થ

વિષય મેં ૪૪ : ૮૪ : ૨ : ૧૦૦

મેસર્સ. સી. ડી. શાહ એન્ડ કો. પ્રા. લિ. પહેલી ચોપડીના અર્થ.

પાઠ ૧.	સોપેચુ પે=છાણ મટાડીની	આંગણા માં=આરણા
દિવાળી=વરસનો છેલ્લો	ગાર ચોપડે	આગળ
દિવસ; આસો વદ	ઘેળે છે=ચોપડે છે;	છુમડાં=કપડાં
અમાસ.	છાંટે છે	ધરેણાં=દાગીના; અણસો
અક્ષર=હરફ; દસ્કત	સંજોરી=ધારી	દારખાનું=આતશખાણ
નિશાળ=મણિવાનું ઠેકાણું	ધુધરા=ધુધરાના આકા-	ફેડે છે=સળગાવે છે
રમ=છુટ્ટી	રનો ધડનો બનાવેલો	સૌ=બધા
છાડી=છોકરી	ગળ્યો પદાર્થ	ગીન=રાગથી ગાવું તે
પાછી વળી=ફરી	સાથીઆ=ચુનાની ફાક	ધર ધર=ઘેરેઘેર
લોગી=સાથે; એકઠી	વગેરેનાં કાઢેલાં ચિત્રો.	ફટાકડા=ફટાકા
		હરખાય=ખુશી થાય

સમજુતી—દિવાળીના દહાડામાં ઘેરેઘેર દીવા સળગે છે, અને ફટાકા ફડાફડ ફૂટે છે, તેથી છોકરાં ઘણા ખૂશ થાય છે.

પાઠ ૨.	બંધ રહે છે=રમ પડે છે	મુમલમાન=મુસલમાની
વાર=દિવસ	રવિ=સુરજ; સૂર્ય	ધર્મ માનનાર
વિષે=આખત	દેવળ=દેહર	જુમેગન=ગુરુવારની રાત
કચેરી=કોરટ	ફેરે=પછી	પાછો=ફરી; બીજવાર
		અડવાડીલું=સાત દિવસ

સમજુતી—પહેલો રવિવાર, બીજો સોમવાર, ત્રીજો મંગળવાર, ચોથો બુધવાર, પાંચમો ગુરુવાર પછી છઠ્ઠો શુક્રવાર

૨] પહેલી ચોપડીના “ડિક્શન શિક્ષક” અહીં આના.

આવે છે. (૧) સાતમે વાર શનિ છે, તે છેલ્લો વાર ગણાય છે; એવી રીતે સાત દહાડાનું એક અઠવાડીઉં થાય છે. (૨)

પાઠ ૩.	ગામ=ગ્રામ થોડાં ફળીઆં	તમામ=અધા; સધળા
ફેરતી=ચારે બાજુએ;	અને ધર હોય તે	દા=આપો
આસપાસ	નકશો=ગામ કે દેશનો	માન=આખર
વાડ=કાંટાનો કે તારનો	ચિત્રેલો નમુનો	ગુરુ=મહેતાજી
બનાવેલો આંતરો.	ચિત્રો=છબીઓ	સમા=જેવા; બરાબર
ફરવાજો=મોટું બારણું	ટાંગેલાં=લટકાવેલાં	જ્ઞાન=સમજણ; અક્કલ
માંહે=અંદર	થોડી=પાટીક મૂકવાની	તજવું=છોડી દેવું; કાઢી
ફૂલઝાડ=ફૂલ થાય તેવા	એકક	નાખવું.
છોડ	કસરત=મહેનત કરી	અંગ=શરીર
વેલ=વેલો; બોંયપર	શરીરને મળ્યુત	હળીમળીને=સંપીને
પથરાનો છોડ	બનાવવું તે	સંગ=શોખત
ચોક્કું=ચારે બાજુથી	માટી=મટોડી	ચોડી=લગાડી
જડી લીધેલું લાકડાનું	મળની=સારી	ચિત=મન
ધર	અહીં=આ ઠેકાણે	શિક્ષા=શિક્ષામણ; બોધ
વાવટા=નિશાન; ધબ	રોજ=હંમેશ; નિય	ફડી=સારી
ઝાગરી=ધંટ વગાડવાની	પાઠ ૪.	રીત=ચાલ
લાકડાની હથોડી	નિશાળીઆને બોધ.	પર=રીત
મહેતાજી=માસ્તર; ગુરુજી	ધંધર=પરમેશ્વર	નીસરી=નીકળી
એકક=એકવાની જગા	નિત્ય=રોજ; હંમેશાં	ખાંસફ=સીધું; રખડ્યા
કલાકની સીસી=કલાક	પરોઢીએ=સુરજ ઊગતાં	વગર
ગણવાનું સાધન	પહેલાં; મળસ્કામાં	

સમજુતી—હમેશાં સુરજ ઊગતાં પહેલાં ઊઠવું અને પરમેશ્વરનું નામ દેવું; પછી દાતણપાણી કરી લઈ નહાઈને બધા પાઠ તૈયાર કરવા. (૧) માખાપ કહે તેમ કરો, અને વડીલને માન આપો; મહેતાજીને આપ જેવા ગણો, તેથી સારી સમજણ મળશે. (૨) કદી જીહું બોલવું નહિ, અને શરીરમાંથી સુસ્તાઈ કાઢી નાખવી (મતલબ કે કામ હોંસથી કરવું અને વાર લગાડવી નહિ) બધા સાથે સંપીને ચાલવું; અને સારી સોખત રાખવી. (૩)

રોજ નિશાળે જવું અને મન લગાડીને લાલવું, મહેતાજીની શિખામણ માનવી અને સારી ચાલ રાખવી. (૧) લાલુતી વખતે મન રમતમાં રાખવું નહિ એ તમે સારી પેઠે સમજો. નિશાળેથી છુટ્યા પછી સીધા ઘેર જવું મતલબ કે રસ્તામાં રખડવું નહિ. (૨)

પાઠ ૫.	પાઠ ૬.	અર્થ
ઘોતલી=પોતડી; ઘોતડી	ઓઢણી=છોકરીઓને	અડાય=અડકાય
અંગરખી=ડગલી	ડીસે તથા માથે ઓઢવાનું ત્રણ ગજનું લુગડું	ફાદો=ચુમડું; ચાંદું
જોડીઓ=નાના બુટ;		ખસ=ઝીણી ફાદલી;
ખાસડી		ખુજળી
દરજી=લુગડાં શીવનાર	ચોકખાખં=સફાઈ;	ઘોવડાવવાં=સાફ કરાવવા
સુરવાલ=સાંકડા પાયચા-	સુધડતાઈ	ડાખા=ટપકાં
નો લેંઘો	ચોકખા=સાફ	વાડો=ધરની પાછળની
ફળીઈ=મહોદસો	મેલા=ગંદા; મેલવાળા	ખુદી જગા
કોટ=ડગસો	ખરાખર=સારી રીતે	ગંદવાડ=ગોળવાડ
આધરી=નાનો ચણીઓ	ઠીલ=શરીર	નાથ=ધણી
	ગંદી=ખરાખ; ગોજી	

૪] ત્રીજી ચોપડીના કડિટશન શિક્ષક ત્રણ આના.

કવિતા=ગાયન	મુખડું=માં	જગનાથ=જગતના ધણી;
માંદા=આભરી	દીલ=મન	પ:મેથર

સમજ્યુતી—મારો ઓટલો સાફ છે, અને માન ધરનો ચોક પણ સાફ છે, મારા લુગડાં ચોકખાં જોઈને બધા લોક મને ચોકખો કહે છે. (૧) માફે મેં ચોકખું છે, મારા હાથ ચોકખા છે; મારા ચોકખા (પાપ વગરના) મનમાં પરમેશ્વર બિરાજે છે. (૨)

પાઠ ૬.

વરસમાંદ=સાલગીરી;

જન્મ દિવસ

ભાવ્યાં=પસંદ પડ્યા;

સ્વાદ લાગ્યા

જીરું=જલદી

ભાણું=ખેતનો છોકરો;

ભાણું

કંઠી=ઘાસમાં ચણાનો

લોટ, આદુ, મરચાં, હળ

દર નાખી ઉઠાવેલી તે

હાથ પણ અડાડ્યો નહિ

=જરાપણ ખાધું નહિ

બીડાં=પાનમાં ચુનો,

કાથો, સોપારી લગેરે

મૂડી બનાવેલી પટ્ટી

પાઠ ૮.

કાકો=આપનો બાપ

કાકા=કાકાની વહુ

ભત્રીજો=ભાઈનો છોકરો

મામો=માનો બાપ;

આપનો સાળો

મામી=મામાની વહુ

ભાણું=ખેતનો છોકરો,

ભાણું

ફાઈ=આપની બેન

કુઓ=ફાઈનો વર

માસી=માની બેન

માસો=માસીનો વર

પીનામ=કાકાનાં છોકરાં

મોજામ=મામાનાં છોકરાં

મસિઆમ=માસીનાં

છોકરાં

ફા:આન=ફાઈનાં છોકરાં

ખેતવી=ખેતનો વર

સાળો=વહુનો બાપ

સાળી=વહુની બેન

ઓરમાન=આપ એક ને

મા જુદી જુદી હોય

તે; સાવકાં

સાવકાં=ઓરમામ

મા એક અને આપ

જુદા જુદા હોય તે

દૂધ ભાઈ કહેવાય

જમામ=છોકરીનો વર

વહુનાં માઆપ=છોકરાનાં

સાસુ સસરો

વરનાં માઆપ=છોકરીનાં

સાસુ સસરો

છોકરો કે છોકરીનો

સસરો એક બીજાને

વેવાઈ કહે છે. છોકરો

કે છોકરીની સાસુ એક

બીજાને વેવણ કહે છે

ચોથી ચોપડીના “ડિક્ટેશન શિક્ષક” ચાર આના. [૫

પાઠ ૯.	પં'પાળીને=હાથ ફેરવીને	ઉં'ધાડરા=ઉંધ લાલવા
મા સંખંધીકવિતા.	મુખ=મોઢું	હાસો=ઉંધ આણવાનું
સર્વે=૧ધાં	દુખડાં=દુઃખો	ગીત
ફળી=જોઇ	મીઠા=સારા	પેટ ભરીને=ધરાધને
હરખાઈ=ખુશ થાઈ.	કચોડા=મજા; આનંદના	માડી=મા
આપે=દઆવે	શબ્દો	નવ=નહિ
સાથ=સાથે	ખાવું=ખાવાનું	સૌથી=૧ધાં કરતાં
ખોડી=ખચ્ચી; ચું'ખન	મારી જાત=મારું શરીર	હેન=વહાલ; ખ્યાર
આથ ભી'એ હાથ	લગાર=જરા	અપાર=ધણુંજ
પહોળા કરી છાતી	તે વાર=તે વખતે	આમાર=પાડ; ઉપકાર
સાથ દઆવે		

સમજીતી-માને જોઇને બહુ ખૂશ થાઈં છું. અને દોડતો દોડતો તેની સામે જઈં છું; મા મને લઇને છાતી સાથે દઆવે છે, બચ્ચી કરીને બે હાથ પહોળા કરીને દઆવે છે. (૧) ખોળામાં લઇને મને ધરાવે છે, અને શરીરપર હાથ ફેરવીને ખૂશ થાય છે. મારું મોઢું જોડને (મને જોડને) હરખાય છે, અને પોતાનાં બધાં દુઃખો ભૂલી જાય છે. પંખી આનંદથી ખોલતાં હોય તેના જેવા મારા ખોલ મીઠા લાગે છે, મા મને સાફ સાફ ખાવાનું આપે છે, અને મારા શરીરની બહુ સંભાળ રાખે છે. (૩) મને જરા રડતો જાણીને તે વખતે ગમરાતી દાડી આવે છે, જો હું હસું અને રમું તો તું બહુ ખૂશ થાય છે. અને ઉંધાડવાને માટે તું હાલડાં ગાય છે. (૪) જો હું માંદો પડું તો તું ઓસડ પાય છે અને તું (માડી) પણ પેટ ભરીને ખાતી નથી; બધાં કરતાં તારૂં હેન ધણુંજ છે, માટે હું તારો ધણો પાડ માનું છું. (૫)

૬] પાંચમી યાપડીના “ડિક્શનશન શિક્ષક” ચાર આના.

પાઠ ૧૦.	વધારેલાં=વધાર દીધેલાં	છત્તૈ=ક.બે
મોટા=મોટી ઉમરના;	ખારેકી=ખારેક જેવા	સઢ=વહાણુ ચલાવવા
વડીલ	ફળ=ઘોડને શેકી તેમાં	માટે પવન ભરાવવા
પ્રમાણે=રીતે	ધી ખાંડ વગેરે નાખી	સાર આધેલું લુંગડું
પૂડે=પાછળ	બનાવેલું તે	ચાલ=રીત
ખાવાજી=ખાપાજી	ઢાદી મા=આપની કે	સુંદર=સારી
વખાણુ=સારું કહેવું તે	માની મા	હોડી=સઢવાળો મોટા
માન=આવકાર	રાંદેરી=રાંદેરમાં થના	મછવો
પાઠ ૧૧.	શીતરંજી=જાડું સુતરાઉ	રમત=મમન; ખેલ
ઉગ્મણી=મીઝખાની	ખિછાતું	તાપ=તડકા; ગરમી
ખુખ્ખે=એ એ	પાયરણુ=ખિછાતું	પણે=પેલે ઠંકાણુ
કયાં=કયે ઠંકાણુ	હાર=ઝોળ	એકઠા=ભેગા
આશોપાલવ=એક જા-	શાક=દુધી, વેગણુ, પાપડી	તરફ=ખાજી
તનું ઝાડ (એનાં પાં-	વગેરે	તળાવ=જેની ચારે
હડાનાં તોરણુ બને છે)	ચટણી=આદુ, મરચાં,	ખાજીએ જમીન અને
વિના=વગર	કાચમીર, મીઠું વગેરે	વચમાં પાણી હોય તે
પૌંઆ=ઝાંગરને પલાળી	હુંદીને બનાવેલી તે	સહેલ=મમ, મોજ; ગમત
શેકી ખાંડીને બનાવે	ખૂબ=ધણાં	પાઠ ૧૩.
છે તે	મમ=રમુજ; ગમત	ખંડ=ઘેરીની કાંચળીના
ધાણી=જીવાર, મકાઈ,	પાઠ ૧૨.	કપડાંનો કસબી કકડો
વગેરેના દાણાને શેકી	પછાડી=પાછળ	કાંચળી=ઘેરાંનું કાપડું
બનાવે છે તે	સરત=હાર જીત	ઈનામ=સરપાવ
	થાભો=સખુર કરો	પરીક્ષા=તપાસણી

બીજા ઘેરણુ માટે અકંગણિતનાં મનોયત્ન પાંચઘાના. [૭

છાની=મુંગી; ચૂપ	પાળ=કેરણુ; કેર; કાઠો	છળ=દુઃખ; નુકસાન
હો=વાર	ફેંકફેંકી=નાખાનાખી	સંભાળી=સાચવી
નજર કરી=જોષ	ધડાધડ=ધબોધબ	નુકસાન=અગાડ
ઠાહી=શાણી; સમજી	માર્પાં જમએ છીએ=	કદી=કોષ વખત
પાઠ ૧૪.	મરી જમએ છીએ	ખેલતાં=રમતાં
દેડકાં=પાણીમાં રહેનાર	ખરી=સાચી	હાણુ=નુકસાન
ચોપમાં પ્રાણી	પ્રાણી=જીવ	ભારી=ધણું.

સમજીતી-રમત ગમત કરતાં કોષ વખત પણ કોષને નુકસાન કરવું નહિ. નઠારી રીતે રમતાં ધણું નુકસાન થાય છે.

પાઠ ૧૫.	સોળ=ઝપાટાની નિશાની;	અંધ કર=મીંચ
કયા=મહેરખાની; રહેમ	લાકડીના મારથી જે	ખાકીના=ખીજા
ખીજ્યા=વઢયા	લીસોટા પડે છે તે	વાંસો=પીઠ; ખરડો
તળે=નીચે	યાદ=ફામ	વારાફરતી=એક પછી
છુંદાય=ચગદાય; કચડાય	ભૂલી=વીસરી	એક
ફાંફાં=ખોટી મહેનત	ગમ=શક્તિ	દીવાલેન=આંખ અંધ
ઢાર=ભાય, ભેંસ, બળદ	હિપરાંત=વધારે	કરવી તે
વગેરે ઘાસ ખાનારા	પાઠ ૧૬.	સમજ્યા=જાણ્યું
પથ	એનધેન=રમતનું નામ છે	સેળભેળ=એકઠા
કામના=અપના	છુટો=અંધન વગરનો	હોશિયાર=ચાલાક
સંભાળ=અરદાસ	દાવ=વારો	પારખી=ઓળખી
વખતસર=અરાઅરવખતે	પહેલાં=અગાડ	સંતાવા=છુપાવા
સાફ=ચોકખી	જથ્થુ=છોકરો	અડશે=અડકશે
નીરવાનું=ખાવાનું		

અચીનશો=વારો આવશે	જીહું=ખોટું	અમથી=ખોટી; જીહી
નદિ	હોત=માયા; ધ્યાર	ધાળે=દોડી આવળે
લાંબો વખત=ધણીવાર	વખાણ્યો=પસંદ કર્યો	આસપાસ=આજુબાજુ
ઓળખ=પારખ	દેખે=જુએ	શરમાઈ=લજવાઈ
શાઆશ=ધન્ય	કાપે=કાપ મૂકે	ખોટું=ખરાબ; માફું
ખસ=પણું	કાપ=ચીરો	સાચી=ખરી
સાર=આ રમતથી લા	ગભરાયો=અકળાયો	રોવા=રડવા
ગવાની ઇંદ્રિય, ધારણુ	સાચાખોલું=ખરૂં ખોલનાર	છેનર્યા=હુઆ
શક્તિ વગેરે શક્તિ	પાઠ ૧૮.	વારે=મદદે
કેળવાય છે.	વાધ=ફાડી ખાનારં ચટા-	વારે ધાયા=મદદે દોડી
પાઠ ૧૭.	પટાવાળું પ્રણી	આવ્યા
સાય=સ ચું; સાચી વાત	મરૂરી=મજાક	સપડાય=ફસાય
ગમ્યો=પસંદ પડ્યો	પરતાય=દીલગીર થાય	જીહાણું=ખોટારં; જીહું
દેસાઈ=ગંગીરદાર	અચ્ચ=રહ્યાં	આખરે=કેવટ
ગાળ=ખરાબ શબ્દ	સીમ=ખેતર	જન=માણસ

સંમજીતી-જે માણસ બીજા માણસની મજાક કરે છે તે માણસ પહેલાં કે પછી ફસાય છે; ખોટારૂ જલદી જણાઈ આવે છે, અને આખરે તે જીહો માણસ દીલગીર થાય છે.

પાઠ ૧૯.	આયુ=દૂર	અત્ર=અનાજ
જીહિત=કળા; યુતિ	એકેકને=દરેકને	લિખારી=જેની પાસે
પોકેપોક મૂકી=ખોટે	કપુલ કરી=માની	ખાવા પીવાનું ન હોય
સાદે ઘાંટા પાડી	પાઠ ૨૦.	તે; બીજા માગનાર
અચાને=કુમારે	ગરીબ=પૈસા વગરનો	લજન=ઈશ્વરના ગુણ
		ગાવા તે

પુરાં=પુરતાં; જોઈએ તેટલાં	પાઠ ૨૧.	હિપયોંગી=જરૂરી
આંધળો=જેને બે આંખે	પ્રશ્નર=પરમેશ્વર	હા=પવન
દેખાય નહિ તે	ભજન=ગુણ ગાવા તે	કામ=પૈસા
ભીખ=માગી ખાવું તે	ચંદ્ર=ચાંદો; ચંદ્રમા	દીએ છે=આપે છે
પગે અપંગ=પગે ખોડ-	વીસરું=ભૂલું	પાળે=પોષણ કરે
વાળો; લુલો; લંગડો;	પ્રભુ નામ=પરમેશ્વરનું	દેવા=આપવા
અપંગ=લુલો; લંગડો;	નામ	સરખવી=પેદા કરી
આંધળો; બહેરો;	અગણિત=ગણાય નહિ	સૌ=બધે
ખોડવાળો	એટલા; ઘણાજ	કામ=ઠેકાણું
કયા=મહેરખાની; મહેર	હિમસ=અજવાળું	પાન=પાંદડાં
ભગવાન=પરમેશ્વર	કામ=માટે; સાર,	સેવક=દાસ
ભલું=સારું; કલ્યાણ		હામ=હિંમત

સમજીતી—ભગવાનનું ભજન ભૂતીશ નહિ. હું કદી પણ ભગવાનનું ભજન ભૂતીશ નહિ. પરમેશ્વરે અજવાળાને માટે ચંદ્રમા, સુરજ અને ગણાય નહિ એટલા તારા બનાવ્યા છે. હું કદી પણ ભગવાનનું ભજન ભૂતીશ નહિ. (૧) ઘણી જરૂરની હવા તે તે આપી છે. તેના કાંઈ પૈસા બેસતા નથી. હું કદી પણ (૨) તું વરસાદ વડે અનાજ આપે છે અને બધા જીવોનું પોષણ કરે છે હું કદી પણ (૩) દૂધ, ફહી આપવાને માટે તે બધે ઠેકાણું ગાય અને ભેંસને પેદા કરી છે. હું કદી પણ (૪) તે ઝાડ, પાંદડાં, ફૂલ, ફળ, આંખો, ગુલાબ, બદામ વગેરે બનાવ્યાં છે. હું કદી પણ (૫) તમે મહેરખાની કરી મને ઘણી વિદ્યા સુખ અને હિંમત આપો હું કદી પણ ભગવાનનું ભજન ભૂતીશ નહિ (૬)

પાઠ ૨૨.

સરદાર=કપરી
 રવખુ=ગ્રીષ્મમાં આવતાં
 ખોટા વિચાર
 જંગલમાં=વનમાં
 હરણી=હરણની માદા
 રૂપાળું=શોભીતું
 ઉપાડી=ઉચકી
 એકદમ=તરત
 છલંગ=દ્રાણ; કુદકો
 દેવતાઈ=દેવના જેવો
 પુરુષ=માણસ

પાઠ ૨૩.

ઉંદરડી=ઉંદરનું ખચ્ચું
 રસોડું=રસોઈ કરવાની
 જગા; રાંધણી
 ભરાઈ=સંતાઈ
 ભાત=આફલા ચોખા
 ખાવાનું=ખોરાક
 સારાં=મલાં
 ઉપલા=ઉપરના
 ખાકું=કાણું
 પોળી=એપડવાળી રાટલી

મન=મરજી; ખુશી
 મણા=ખામી; ખોટ
 ઉંદરીઉં=ઉંદર પકડવાનું
 પાંજરું
 ભોગભોગે=અકાએક
 પાર=છેડો
 વસે=હાલ; દશા
 સાર-આળકોએ મોટાની
 શિખામણ માનવી

પાઠ ૨૪.

કાંઠો=કિનારો
 પોણ=પોલાણ
 હર=કાણું; સાપ, ઉંદર,
 મંકોડા, કાડી વગેરેને
 રહેવાનું ઘર
 ઝેરી=ઝેરવાળો
 પંખી=પાંખવાળા જના
 વર. (ચકલી, પોપટ,
 કાગડા વગેરે પંખી
 કે પક્ષી કહેવાય)
 કુંકાડા=કૂંકૂં ના અવાજ
 કરવો તે

ફેણુ=સાપની પહેળી
 કરેલી ગરદન
 છાલાઈ=ધસાઈ
 વળગીને=આઝીને
 ચટકા=ડખ
 ભોંય=જમીન
 પછાડી=અફાળી
 વાસ=પીમળ
 પછાડા=તરફડીઆ
 અંતે=આખરે; છેવટે
 જોરાવર=જામરો
 જીવ લીધો=મારી નાખ્યો
 ઝાઝા=ધણા
 નાખળા=જોર વગરના
 વેર=અદાવત
 નાગ=ફેણવાળો સાપ
 પ્રાણુ=જીવ
 સાર-કોઈને હલકું ગણી
 તિરસ્કાર કરવો નહિ,
 તેમજ પોતાની શક્તિ
 વધારે છે એમ ધારી
 અહંકાર કરવો નહિ.

સમજીતી—જોર વગરના પણ ધણા માણસ સાથે કોઈ પણ દિવસ વેર કરવું નહિ; જીઓ કે આ રીતે ધણી કીડીઓએ મળીને મોટા સાપને પણ મારી નાખ્યો.

પાઠ રપ.	મનસુખો=વિચાર	બળવી=પુરી કરી
માખાપની ચાકરી.	માતાપિતા=માખાપ	મહેર=મહેરબાની; દયા
લુલા=લંગડા	તે વાર=તે વખતે	લીલાલહેર=મજા; અધી
સેવા=ચાકરી	ધન ધન=વાલ વાલ	વાતે સુખી
અમાપ=ધણીજ	સારા=ચાકરી કરે એવા	
કે=કહે ધન=પૈસા	સંતાપ=મનનું દુઃખ	સાર=જે છોકરા મા
તીરથ=જાત્રા	જે વાર=જે વખતે; જ્યારે	આપ તરફ પોતાની
પારખી=જણી	આશીશ=મહું થજો	કરજ બળવે છે, તેને
કાવડ=વાંસને બે છે	એમ કહેવું તે; દુવા	રમન ગમત અને
શીકા બાંધી બનાવેલું તે	કરજ=પોતે કરવાનું કામ	સુખજ મળે છે.

સમજીતી—માધવના માખાપ ધરડાં, લુલાં, આંધળાં અને ગરોબ હતાં, તેઓની માધવ ધણીજ ચાકરી કરતો હતો. (૧) માધવને એનાં માખાપે કહ્યું કે અમારા મનની વાત સાંભળ. જો અમારી પાસે પૈસા અને આંખો હોત તો જાત્રા કરવા જાત. (૨) માખાપનું મન પારખી લઇને તેણે તેમને સુખી કરવાનું ધાર્યું. જો હું કાવડમાં બેસાડી જાત્રા કરાવું તો એમનું દુઃખ મટે. (૩) એવો વિચાર કરીને કાવડ બનાવી અને માખાપને બે બાજુએ બેસાડ્યાં. (૪) પછી બાંધે કાવડ સેરવીને જાત્રા કરવા ગયો, માધવના આ હેતથી બધાને નવાઇ લાગી. (૫) આવા છોકરાને શાખાશ છે, અને માખાપને પણ

ધન્ય છે; જો છોકરા સારા હોય તો કંઈ દુઃખ રહે નહિ. (૬)
બધી જાત્રા કરાવીને જ્યારે તે ઘેર ગયો ત્યારે માખાપ ખુશી
થયાં; અને ઘણીજ દુવા દીધી. (૭) છોકરાએ પોતાની ફરજ
બજાવી (પોતાને જે કામ કરવાનું હતું તે કર્યું) તેથી પરમેશ્વરે
મહેરબાની કરી. જે માખાપને સુખ આપે, તેને બધી વાતે
સુખ થાય છે. (૮)

પાઠ ૨૬.

ચતુરાષ્ટ=હોશિયારી
કુળે=ભોટવો
આમતેમ=આગુબાગુ
ફાંફાં=ખોટી મહેનત
ઉપાય=ઇલાજ
સૂઝી આવ્યો=જડયો

પાણી=મીજવાર; ફરીને

મટાડી=દૂર કરી
નાચતો=ફૂફતો
છુપાઇ=સંતાઇ
કાજે=માટે; સાર
કંકર=કાંકરા
ધીંગલ=સપ્તુરી

કઠણ=અધરું

જલદી=ચોડીવારમાં
પાર મુકાય=પુરું થાય
સાર=અક્કલ અને
ધીરજથી જેવું કામ
થાય છે, તેવું ફાંફાં
મારવાથી થતું નથી.

સમજુતી—ભોટવામાંનું ઉંડું પાણી ઉપર લાવવા માટે
કાગડાએ કાંકરા નાખ્યા, તેથી પાણી ઉપર આવ્યું તે આજ
પીકું. (૧) સપ્તુરી ને ડહાપણથી અધરું કામ હોય છે તે પણ
ચોડીવારમાં પુરું થાય છે; માટે લલે તમે બધા કરી જુઓ. (૨)

પાઠ ૨૭.

કાપણી=અનાજ ધાસ
વગેરે કાપવાનું કામ
આથમતા=આથમી
વઢાઇ=કપાઇ [જતા
કાદાજ=ખાપના ખાપ;

માના ખાપ

સાર=અવાજ
મલકાવી=હસવા જેવું કરી
ખેરા=દીવારા
આથમાં=એ હાથની
વચમાં

બચ્ચી=ખોકી; સુખન

ભાથું=ખાવાનું
તાજ=કામ કરવાની
શક્તિવાળા
ઉનો=ગરમ

માખણુ=દહીને વસો- વવાથી છાશના ઉપર જે ઘોળો ને હલકો ચીકણો પદાર્થ તરી આવે છે તે	પાઠ ૨૮. ખળાં=ખળીઓ પાયરા=કાપીને ભોંયપર નાખેલા છોડ. ખળી=કણુસલામાંથી દાણા છુટા પાડવા માટે લીપી ચોકખી કરેલી જગા	પટલાણી=પટેલની પેરી ઉપણી=ઝાટકી કુંવળ=ધઉંનું ઘાસ કારમાર=કામકાજ હુરખ=આનંદ; ખુશાલી હુદખ માતો ન હોનો= ધણીજ ખુશી થતી હતી હોંસીલી=ઉમંગી
વાંતાક=વેગળુ હહાડીઆ=રોજથી મજુરી કરનારા ભાણુ=સુરજ ભાણુબૂટ=સુરજ આથમે	ભોર=ઢગલો ઠાલબો=ખાલી કાંધા હાલરાને=ખળદની હારને હાલર=કંખીમાંથી ધઉ અને છોડા છુટા પાડવા માટે તેના ઢગલા પર ખળદ જોડેલું ગાડું ફેરવવામાં આવે છે તે	પાઠ ૨૯. ખેતરમાં, કણુસલાં. ઘાસ વગેરે કાપ- વાનું કામ. કાપણી=કાપવાનું કામ આમ=આ તરફ ઉમંગે=હોંસથી
અચાર=ચાર ચાર હહાડો આથમે=માંજે સાર-ખેડૂતનો ખોરાક સાદો છે, પણ તેઓ મહેનતુ હોવાથી ઘણા મજબુત હોય છે, માટે આપણે મહેનત કરવી.	પગર=કણુસલામાંથી દાણા છુટા પાડવા માટે તેના પર ઢોરોને ચલાવે છે તે પગર ફેરવતી હતી= ખળદને ફેરવી તેના પગ વડે ઉંચી કચ- રાવતી હતી.	ખાર માસ=એક વરસ માસ=મહીનો પીરસીને=મૂકીને સંપે=એક ખીજ સાથે સદાય=હમેશા; નિસ ઉમરાયો=ધણો થયો સુંદર=સારો

૧૪] મુંબઈ ઇલાકાની ભૂગોળની પ્રશ્નોત્તરમાળા ૪૫ આના.

કાલ=પાક	કણુસલાં	હિમ=હિંમત
લઈએ=છોડપરથી લઈ લઈએ.	આમ=આવી રીતે	લણુણી=લણવાનું કામ
ખંત ધરી=કાળજી રાખી	ખળાં=કણુસલામાંથી	કોળી=આચકો; નાની પુળી
કાં=શા માટે	જગા; મોટી ખળી	આ પાસ=આ બાજુ
કુંડાં=જીવાર, બાજરીના	હૈયે=મનમાં	વાળુ=રાતનું જમવાનું

સમજીતી-હે બાળકો ! તમે બધા આમ આવો; આપણે હોંસથી કાપણીનું કામ કરીએ, જીએ, પેહી વાદળીઓ વરસીને ચાલી જાય છે એ બાર મહીનાનું અનાજ આપે છે, ને હું મેશાં એક બીજા સાથેજ રહે છે. હે બાળકો (૧) ખેતરમાં કેવો સારો પાક થયો છે, ચાલો આપણે કાળજી રાખીને કાપી લઈએ શું કરવા કાલ કરીએ ? વાર લગાડીએ ? હે બાળકો (૨) હાથમાં દાતરડું વાંકું લઈને આ પ્રમાણે કણુસલાં કાપો; અને તેનો ખળીમાં લઈને ઢગલો કરતાં મનમાં હિંમત રાખો. હે બાળકો (૩) અનાજ લણવાનું કામ પુરું થયું. હવે બધાએ ઘાસ કાપો, અને ઘાસના ચાર બાચકા લઈને આ બાજુએ મૂકો. હે બાળકો (૪) આપણે પૂળા બાંધી ગાડામાં નાખી કામ પુરું કરીએ, પછી ઘેર જઈને વાળુ કરીને બધાએ પરમેશ્વરનું ભજન કરીએ. હે બાળકો (૫)

પાકું ૩૦.	આ વાર=આ વખત	છુટું=જીવું
ખળાં=કણુસલામાંથી	દીસે=દેખાય	સરસ=સારા
અનાજ છુટું પાડવાની	તૈયાર=કણુસલાંથી ભરેલાં	પિત્તાય=કચડાય
જમા; ખળીઓ	અનાજ=ધાન્ય	કણુ=દાણુ

ઉપણીએ=ઝાટકીએ

કુંસાં=ફેતરાં; છોડાં

કોથળા=ગુણે

સાથ=સાથે

હાથોહાથ=એક બીજની

મદદથી

ખેડુન=ખેતી કરનાર

મહેનત=મજૂરી

ફળ=ફાયદો; લાભ

સમજૂતી—હે છોકરાઓ! હમણા આમ આવો. જુઓ ખાળીઓ તૈયાર દેખાય છે; ચાલો આપણે આજે કુંડાંમાં રહેલા અનાજના દાણા છુટા પાડીએ. (૧) જેમ બળદો ગોળ ફરતા હોય તેમ આપણે સૌ ફરીએ, જો કુંડાં સારી પેઠે કચડાય તો તેમાંથી અનાજના દાણા તરત છુટા પડે. (૨) આવી રીતે બધું અનાજ આપણે ટોપલામાં ભરીએ અને ઝાટકીએ, જુઓ ફેતરાં ઊડી જાય છે, ને બધા દાણા નીચે વેરાય છે. (૩) આપણે સાથે કોથળીઓ લઈ તેમાં આવી રીતે હાથો હાથ અનાજ ભરીએ. જો આપણે ખેડુતનું કામ કરીએ તો આપણને આજે મજૂરોનું ફળ મળે. (૪)

પાઠ ૩૧.

અંદ્રના=ચાંદો

મેદાન=ખુલ્લી સપાટ

જમીન

નીચે કિતરી ગયો હતો=

દેખાતો બંધ થયો હતો

આથમે=દેખાતો બંધ

થાય

ખપોર=દહાડાના બાર

વાગતાનો વખત

રાત=સુરજ આથમ્યા

પછી તે પાછો ઊગે

ત્યાં સુધીનો વખત

અજરાળું=ઉગ્મસ

ઝાંખો=તેજ વગરનો

ઝગઝગે=ચળકે

પાઠ ૩૨ ભાગ ૧.

ઓટલો=ધરને લગતો

ચોતરો

ઢંકાઈ=દખાઈ; છુપાઈ

ફેરાં=છાંટા; ટીપાં

જરૂર=ખપ; ઉપયોગ

પાત્રો=કુમળાં પાંદડાંનો

જથો

ખી=ખીઆં

પોચી=નરમ

હમણાં=હાલ; આ વખત

તળાવ=પાણી ભરાઈ રહે

તેવો મોટો ખાડો

૧૬] બીજા ઘેરજી માટે અકર્ગણિતનાં મનોચત્ત પાંચ આના.

નદી=મીઠા પાણીનો	છોડી=મૂકી	તણાઇ=ખેંચાઇ
વહેતો મોટો વહેજો	રેલાં=પ્રવાહી પદાર્થનું	ઘેખરીઓ=ઘેખરના જેવો
પવન=વા; વાયરો	વહેલું તે; વહેણ	મીઠો
પાઠ ઉર ભાગ ર.	રેલમરેલા=ચારે તરફ	પરસાદ=ખાવાનું
ચોબ્યાં=અટક્યાં	રેલા નીકળવા તે	કારેલું=એક જાતનું કડવું
ચોખ્ખી=સાફ	ખિયારા=આપડા	શાક
ગામકું=નાનું ગામ	પછડાતા=અફળાતા	નેવલે=નેવાંએ

સમજીતી—હે વરસાદ ! તું આવ. જેથી કરીને અમને ઘેખરના જેવું મીઠું ખાવાનું, ઉની ઉની રોટલો ને કારેલાંનું શાક મળે. હે વરસાદ તું ધણો આવ, કે જેથી નેવામાં પાણી આવે અને નદારી છોકરીને દડકાં ખેચી જાય.

પાઠ ૩૩.	રસ્તે=માર્ગ; વાટ	એવી (૨) ડાલા પડે
રેતી=પથરનો ઝીણો	ચૂસી=શોષી	એવી (૩) તાણતાં તૂટે
ભુકો	પાઠ ૩૪.	નહિ એવી)
ભુકો=ઝીણી રબ	ભટ્ટી=મોટો ચુસો	કાળાં=ખાકાં
મોટું=માટી	સીંચ્યા=ગોઠવ્યા	કણક=ધડનો કેળવેલો લોટ
હોળું=માટીવાળું	ઇંટવાડો=ઇંટ પાડવા	ધાર=આકાર
નીતરું=મેલ વગરનું;	તથા પકવવાની જગ્યા	ધડો=ગાગરથી નાનું
ચોકખું	કહણુ=સખત	વાસણ; દેરીઓ
ધારવાળું=અણીવળું	પઝાડવાથી=અફાળવાથી	ગાગર=ધડથી મોટું
તાણી=ખેચી; ધસડી	ચીકણી=ચિકાશાળી	વાસણ
ખરે છે=છુટી પડે છે	(ચિકાશ ત્રણ જાતની	કોઠી=ખનાજ બરી મૂક-
તળીએ=નીચે	હોય છે (૧) હાથે ચોંટે	વાની માટીની ખરણી

કોડીઆં=દીવા કરવાનાં માટીનાં ચલાણાં. ફરતી=ચોગરદમ; અધી તરફ પાઠ ૩૫. ધાતુઓ=ખનીજ પદાર્થો (ધાતુમાં ચાર ગુણો ખાસ છે. (૧) ધાતુના કણો ચળકતા હોય છે. (૨) ધાતુઓ બારે હોય છે. (૩) જમીનપર પડતા ધાતુનો અવાજ ચાય છે. (૪) ધાતુમાં ગરમી વધી શકે છે. હોદાર=લોહનો ધાતુ	ખનાવર ધમળુ=દેવતા પુકવાનો સંચો સળીઓ=ગજાઓ ખૂમ=ધણો લાલચોળ=ધણોજ લાલ એરણુ=સોની, લુહાર વગેરે જે પર મૂકી દીપે છે તે હથોડો=ધાતુઓ દીપવાનું લોહાનું ઝોળાર; મોટી હથોડી દીપ્યો=ધડ્યો જતરડો=તાર ખેંચવાનું	હથિયાર સોનું=પીળા રંગની કીમતી ધાતુ રૂપું=ધોળા રંગની કીમતી ધાતુ પિત્તળ=જસત અને તાંબાની મેળવણીથી બનેલી પીળા રંગની ધાતુ તાંબું=લાલ રંગની ધાતુ કલાષ્ટ=ધોળા રંગની ધાતુ (એ રૂપા કરતાં નરમ હોય છે) સીસું=ધોળા મેલારંગની ધાતુ
--	---	--

સોનું, રૂપું, તાંબું લોહું, સીસું, જસત, કલાષ્ટ, અને
પિત્તળ એ ધાતુઓનું ઓળખાણ કરાવવું અને તેનો તફાવત
સમજાવવો.

પાઠ ૩૬. નાણું=ચલણી સિકકો શેઠ=શાહુકાર પૈસો=ત્રણ પાઈની કિં- મતનો તાંબાનો સિકકો;	સવામ; દોઢીઉં ઢંબુ=એ સવામની કિંમ- તનો તાંબાનો સિકકો; એ સવામ; અઢીમ અધેલો=અડધો પૈસો;	દોઢપાઈ; દોઢપાઈની કિંમતનો તાંબાનો સિકકો રૂપીઓ=સોળ આનાની કિંમતનો રૂપાનો સિકકો;
---	---	--

અડધા=આઠ આનાની	મહોર=પંદર રૂપીયાની	૨ અડધા=૧ રૂપીઓ
કિંમતનો રૂપાનો સિકકો	કિંમતનો સોનાનો	૪ પાવલી=૧ રૂપીઓ
પાવલી=ચાર આનાની	નિકકો; ગેણી	૮ એઆની=૧ રૂપીઓ
કિંમતનો રૂપાનો કે	આની=ચાર સવાકાની	૧૬ આના=૧ રૂપીઓ
નીકલનો સિકકો	કિંમતનો નીકલનો સિકકો	૩૨ દબુ =૧ રૂપીઓ
એઆની=એ આનાની	વગવ્યા=છુટા પૈસા લીધા	૬૪ સવાકા=૧ રૂપીઓ
કિંમતનો રૂપાનો કે	૧૫ રૂપીઆ=એક ગેણી;	૧૨૮ દોઢપાઇ=૧ રૂપીઓ
નીકલનો સિકકો	મહોર	૧૯૨ પાઇ=૧ રૂપીઓ

સૂચના—નાણાની ધાત પહેલા ધોરણના “મુખગણિત શિક્ષક”માં જુઓ.

ટીપ—પૈસાને કાઠિઆવાડમાં કાવડીઉં; ગુજરાતમાં જર્ધ; સુરતમાં સવાકો અને મુંબઈમાં દોદીઉં કહે છે.

પાઠ ૩૭.

કુહાડી=કાકડા ફાડવાનું	પરનો ભાગ; કુહાડીનો	દીકરી=છોકરી
લોહાનું ઓળર	ઉપરો ભાગ	પેના થયા=નીકળ્યા
સોય=લુગડાં સીવવાનું	તોત્રે=મરાબર	સાર-આ દુનિયામાં
લોહાનું ઓળર	નાકું=કાણું	અધી વસ્તુઓ ઉપયોગી
લાકડેડા=લાકડા ફાડનાર	અણી=તીણો ભાગ	છે; માટે કાષ્ટએ બડાઇ
તકરાર=રકઝક; વઢવાડ	ચગકાટ=ઝળકાટ	મારવી નહિ.
ધાર=અણીધાર કોર	મોટાઇ=વડાઇ	પાઠ ૩૮.
ચીર=ફાડું	કોઠાળી=જમીન ખોદવાનું	વાડી=ફૂલ ફળવાળી
મુદર=કુહાડીના માથા	લોહાનું ઓળર	જગો; નાનો બાગ
	વઢી=લઢી	માળી=ફૂલ વેચનાર;

છોડ ઉછેરનાર
ફૂલઝાડ=ફૂલ થાય તેવા
ઝાડ અથવા છોડ
કુચા=આસપાસ પાળ
કરેલી હોય એવી જગા
ચોરસ=ચાર ખુણાવાળો
આકાર
ગલગોટા=એક જાતનું
લલ, પીળા રંગનું ફૂલ
ફળે છે=ફળ આપે છે.
ઢાડમ=ઢાડમડીનું ફળ
જમરખી=જમરખનું
ઝાડ
પક્ષી=પંખી
ડાળી=થડમાંથી નીકળેલો
ફાંટો
લાંખી ગોળ=લંબગોળ
મધપુડો=મધમાખીને
રહેવાનું ઘર
મધમાખી=મધ બનાવ-
નારી માખી
મધ=મધમાખીએ ફૂલ-
માંથી ચૂસેલો રસ

કોસ=કુવામાંથી પાણી
ઠાઢવાનો ચામડાનો
કોથળો
આળ્યો રામ=કોસ ઉપર
આળ્યો
થાળું=કુવાના મથાળા
પર પાણી ભરવાને
ઢાળ પડતું બાંધેલું તે
લલભરનો=લહેકારી ખૂમ
પાડતો
નીક=પાણીજવાનો રસ્તો
લીલાંછમ=ધણાંજ લીલા

પાઠ ૩૯.

છોડવા=નાના છોડ
ઉખેડી=મૂળમાંથી ખેંચી
મુળીક=મૂળ
ઢાંડી=ડાળી
કળી=ખીલ્યા વગરનું ફૂલ
જીવતા=જીવવાળા
પથગાય=ફેલાય
વેલા=ભોંયપર પથરાતા
છોડ

પાઠ ૪૦.

આંખો=કેરીનું ઝાડ
કુટેલા=નીચેલા
ટટાર=સીધા
છાલ=ઝાડની ચામડી
મેજ=ટેબલ
પાઠ ૪૧.
ગલકી=ગલકાનો વેલો
વળગી=આડી
છાપર=ધરનો ઉપરનો
ભાગ જે પર નળીઆં
હોય તે
વીટળાઈ=લપેટાઈ

આરીઆના=ચીમડાના
દોરડી=દોરી
અંતરે=છેટે
ગાંઠા=ગાંઠ

પાઠ ૪૨.

કેરી=આંખાનું ફળ
મોર=આંખા ચામડીના
ઝીણું ફૂલ
ભાર=વજન
નીચી નમતી=લચીજતી
ગોટલો=આંખાનું ખી

૨૦] ચોથી ચોપડીના અર્થ સાડા સાત આના.

ઝોટલી=આંખાના ખીનું
ઢાંકણ
ઘોળને=દાખી દાખીને
પોચી કરને
સગવાને=પરમેશ્વરે
જતન=સંભાળ
ઢીલે=પોચો
ડીકું=ડાચું

પાઠ ૪૩.

ધીમે=હળવે
હીડે=ચાક્રે
સસતો=ભોં ભોં કરતો
સામી થાય છે=સડવાને
તૈયાર થાય છે.
અમળાધને=વળખાધનિ;
થરડાધને
જડખાં=ડાચાં
વાગેળવું=ખાધેલું પાકું
ભોંમાં લાવી ચાવવું તે
નિરાંતે=સુખે; નચિતે
ઉપાડે=ઉંચકે
ખરી=ગાય, ભેંસ વગે-
રેના પગના તળીઆનું
હાડકું

ફાટ=ચીગ
ખાડા=ખાખોચીઆ
જોરાવર=જખરી
વગડાકિ=જંગલી; જંગ-
લમાં રહેનારી
પુરી પડે=દફાવે; ખર
આવે

પાઠ ૪૪.

લાગ=દાર; વખત
ટોગામાંથી=જથમાંથી
છટકી=નાસી
ડુંગર=નાના ટેકરા
ચારો=લીલું ઘાસ
માંડી=ગેહવા; મૂકા
ઠરતી=થેભતી
કુદકે=છલંગ; ફાળ
ચતુપાટ=અરાખર ચતુ-
સરવાડ=ઘેટાં, ખકરાં
ચરાવનાર
ફેર=ફરક; તફાવત
મજખુત=જોરાવર
આછા=થોડા
ઊન=ઘેટાના વાગ

પાઠ ૪૫.

મીકું=મિઠાચવાળું
ગુણુ=ફાયદો
ઠંડું=ટાઢું
ઉનું=ગરમ
ખગડી જાય=ફાટી જાય
ચોકખું=મેલ વગરનું;
માંજેલું
આંચળ=ધાન
મેલ=કચરો
દાણે=અડ; મુતાર વગેરે
જણસો=વરતુઓ; ચીમે
છાશ=દહીંમા પાણી
નાખી વસોવવાથી બને
છે તે
તાવીને=ગરમ કરીને
શિખડ=દહીંમાં ખાંડ
નાખી છણવાથી બને
છે તે
લોચો=લચકો
માતો=દૂધને બાળી
બાળીને લોચા જેવું
કરેલું તે

પેંડા=માવામાં પુરું
નાખી જોળી બના-
વેલી તે

તર=મલાઈ
દૂધપાક=દૂધને ત્રિકાળી
ખાંડ, ચોખા નાખી
બનાવેલો તે

બાસુદી=માવો ચતાં
પહેલાં પુરું નાખી
બનાવેલો પદાર્થ

પાઠ ૪૬.

પ્રાણી=જેને જીવ છે
અને જે અહીંથી તહીં
ફરી ફરી શકે છે તે
છેલ્લી=છેવટની

ઠાધીઓ=કુતરાનું નામ છે
સભા=મંડળી; ટોળી
ઉપરી=મોટા; વડો
ઠરાવ્યો=નડકી કર્યો

દીપુ=કુતરાનું નામ છે
ચાત્રાક=હોશિયાર;

ચંચળ

કારકુન=લખવાનું કામ
કરનાર

ગુપ્તપુષ્પ=મુંગાં

અંતે=આખરે

ગંધ=વાસ

શિઅળ=ફાડી ખાનારું

કુનગ જેવું જાનવર

રીઝે=પૂશ થાય

માંસ=ગોસ

અણીરાળા=તીણા

દાદ=એવડા દાંત

કરકરા=ખરછટ

ફુટતો=અસાર નીકળતો

ધણી=માલીક

જે=જય; ફતેહ

પાઠ ૪૭.

ચાંચ=પક્ષીનું મો

સમડી=એક જાતનું પક્ષી

કપુતર=એક જાતનું પક્ષી

કીડા=ગેટ ચાલનાર

જીવડાં

જીવડાં=જંતુ; નાના જીવ

માગા=પક્ષીનાં ધર

ખતક=સફેદ રંગનું પાણી

તથા જમીન પર

રહેનાર પક્ષી

જળકુકડી=પાણીમાં રહે-
નાર કુકડી

પાઠ ૪૮.

પાંજરું=પીંજરું

ભૂખ્યો=ખાધા વિનાનો

તરખુચ=એક જાતનું ફળ

કકડો=ટુકડો

કા કા=કામડાનું યોલવું તે

જીવજંતુ=નાનાં જીવડાં

કોહુંલું=સળી ગએલું;

બગડી ગએલું

સડેલું=સડી ગએલું;

જીવડાં પડેલું

લાત્ર=રાત્રી

છેડેથી=નાકેથી

ભાવ્યું=ગમ્યું

કુદતા=કુદકા મારતો

ચોક=ધરની વચમાંની

છોમંધ ખુલ્લી જગા

પાઠ ૪૯.

રકાબી=તાસક

હાલાવ્યું=એક રસ કર્યું

વાહુ=શાખાશ.

૨૨) પહેલી ચોપડીના “ડિક્શન શિક્ષક” અહીં આના.

નારંગી રંગ=નારંગીના	ભમરી=લાકડાની ટુદડી;	હેને=વહાલથી
જેવો રંગ	ચકરડી	હુણવું=હીંચકા નાખું
સરખે ભાજે=અરાઅર	પાયા=પગ	પધારવું=ખેસાડું
પાઠ પઠ.	પોચી=સુંવાળી; નરમ;	ચીતરેલ=ચીતરેલી
પારણું=લાકડાના ચોક-	ખૂંચે નહિ એવી	પઢાવું=શીખવું; ભણાવું
ઠાનું ઘોડીઈ	ગોઠડી=નાનું ગોઠડું	ભોરશા=ભોર
ઝોળી=ચાર છેડા બાંધી	હીર=રેશમ	મઢાવું=જડાવું
લઈ વચમાંથી ઝુલતો	હુણાવવા=હલાવવા	મખમલ=એક જાતનું
રાખેલો લુગડાનો કકડો	હાલરડું=બાળકને ઉઘાડ-	સુવાળું કપડું
પાસું=આળુ	વાનું ગીત; લાલો	તળાઈ=ગાદલું; ગદેલો
પાંગરા=ઝોળીને ભેર-	ધુમણ=પારણા કે ઘોડી-	તાણ=તવી
વવાની લાકડીઓ	આમાં સુવાડીને ગાતાં	ચિનાઈ=ચીન દેશમાં
દોચણું=ઝોળી બાંધવાની	ગાતાં દોરી ખેંચી	બનેક્ષ
દોરી	હીંચકા નાખવા તે	સેજે=પથારીએ
ઝાપટી=ખખેરી	ગીતે ધુમણ ધાલું=હાલ	ખિછવું=પાથરું
મોભ=ઘોડીઆની વચ-	રડાં ગાઈ હીંચકા નાખું	હીંચોળું=હીંચકા નાખું
માંનો આડો થાંભલો	રંગીત=રંગેલો	ધેરાંધેરાં=મધુરાં મધુરાં
ભેરવ=વળગાડ	પોઢો=સૂઓ	લાડકડા=લાડકા; વહાલા

સમજીતી—હાલરડું વહાલું લાગે છે. હો મારા ભાઈને (છાકરાને) હાલરડું વહાલું લાગે છે; તેથી હું ગીત ગાતાં ગાતાં દોરી ખેંચીને હીંચકા નાખું. હું રસીલા તમે રંગીલા પારણામાં સૂઈ જાઓ, તો હું તમને ઘણા હેતથી હીંચકા નાખું. ભાઈને પારણે ભમરીઓ જડાવું અને પુતળાઓ ખેસાડું, ભાઈને

હાલરકું વહાલું લાગે છે. (૧) પારણે ચીતરેલી ચાંચની ચકલી અને લણ્ણતો હોય તેવી રીતે પોપટ બેસાડું; ભાઈ તારે સારી રીતે રમવા માટે મોરને સોનાથી જડાવું, ભાઈને હાલરકું વહાલું લાગે છે. (૩) મારા વહાલા ભાઈ, હું પારણે રેશમની દારી બાંધી તને હીંચકો નાખું અને તને ઊંઘ આવે એવાં મીઠાં ગીત ગાઉં; હું લાડકડા ભાઈ તમે ઊંઘીને ઊઠશો, ત્યારે તમારા ગજવામાં ખાવાનું ઘાલોશ. (મતલબ કે ઊંઘીને ઊઠ્યા પછી તને ખાવાનું આપીશ) ભાઈને હાલરકું વહાલું લાગે છે. (૪)

ડિલ માટે સૂચના.

૧. છોકરાને ડિંચાઈના પ્રમાણમાં સીધી હારમાં એકેક હાથને છેદ, બે પગ વચ્ચે ૪૫ અંશનો ખુણો રહે એવી રીતે ડિલા રાખવા, પછી નંબર આપવા.
૨. નંબર બોલતી વખત દરેક છોકરો પોતાની નીચેના છોકરા તરફ મોં કરી નંબર બોલે.
૩. શિક્ષકની સામે ડિલેલી હારના છોકરાઓએ પોતાના જમણા હાથ તરફથી એટલે શિક્ષકના ડાબા હાથ તરફથી નંબર બોલવાની શરૂઆત કરવી.
૪. આગળ કે પાછળ ખસવામાં પ્રથમ ડાબો પગ ડિપાડવો.
૫. એક હારની બે હાર કરવાની રીત નીચે પ્રમાણે.

૧. છોકરાઓને એક, બે; એક, બે; એ પ્રમાણે નંબર આપવા.
૨. બેડી નંબરે એક ડગલું આગળ.
૩. બેડી નંબરે એક ડગલું જમણો તરફ. આ મુજબ હુકમ કરવો.
૬. એક હારની ત્રણ હાર કરવાની રીત નીચે પ્રમાણે.
 ૧. છોકરાઓને એક, બે, ત્રણ; એક, બે, ત્રણ; એ પ્રમાણે નંબર આપવા.
 ૨. એક નંબરવાળા એક ડગલું આગળ.
 ૩. ત્રણ નંબરવાળા એક ડગલું પાછળ.
 ૪. એક નંબરવાળા એક ડગલું ડાબી તરફ.
 ૫. ત્રણ નંબરવાળા એક ડગલું જમણી તરફ.
૭. ડમ્બેલ્સ, કડાં, બારબેલ્સ વગેરે વહેચવાની રીત નીચે મુજબ.
 ૧. દરેક હારના છેલ્લા નંબર પાસે ડમ્બેલ્સો મૂકવા પછી છેલ્લા નંબરે બે ડમ્બેલ્સ બે હાથમાં લઈ પોતાની ઉપરના છોકરાને આપવા એ પ્રમાણે દરેક છોકરા પાસે બન્ને ડમ્બેલ્સ થશે.
 ૨. ડમ્બેલ્સ ભોંયપર સામા સીધી હારમાં ઉભા મુકાવવા. ડમ્બેલ્સ વચ્ચે એક વેતનું ચતર રખાવવું.
 ૩. ડમ્બેલ્સ મુઠ્ઠીમાં બેંધી દાબીને પકડાવવા.
 ૪. રમતો અગિયાર સુધી કરાવવી બારે ડમ્બેલ્સ પહેલાં મૂકેલા હતા તે પ્રમાણે મુકાવી દેવાવવા.

મુરત જિજ્ઞાસો “ભૂગોળ શિક્ષક” ત્રણ આના. [૨૫

૫. એકની કૃતિ પ્રમાણે ૩, ૫, ૭, ૯, ૧૧ની કૃતિ કરાવવી.
 ૬. બેની કૃતિ પ્રમાણે ૪, ૬, ૮, ૧૦ ની કૃતિ કરાવવી.
 ૭. રમતો પહેલ વહેલી શિક્ષકે જાતે કરી બતાવવી.
 ૮. સારો મહાવરો થયા પછી છાત્રાઓને પાતાની મેળે બોલીને કરવા કહેવું.
 ૯. એક રમત બરાબર સકાઈથી ન સાથે કરતાં આવડ્યા સિવાય બીજી રમત શીખવવી નહિ.
 ૧૦. દરેક રમત કરાવતાં પહેલાં “તૈયાર” અને “ચાલો” એવા હુકમ આપવા.
 ૧૧. “તૈયાર”કહેતાંની સાથે છાત્રાઓએ ડમ્બેટસ લેવાને તયાર થઈ રહેવું.
 ૧૨. “ચાલો” ના હુકમની સાથે ડમ્બેટસ લઈ હાથ સીધા લટકતા રાખી ઉભા રહેવું.
- ડમ્બેટસની ફેઝ.

હેતુ—છાત્રી તથા હાથના સ્નાયુ ખીસવવાનો.

- રમત ૧ લી-(૧) બેઉ હાથ ડિંગ્યા. (૨) બેઉ હાથ નીચા.
- રમત ૨ જી-(૧) જમણો હાથ ડિંગ્યા, ડાબો હાથ લટકતોજ રહેવા દેવો (૨) એકથી ઉલટું.
- રમત ૩ જી-(૧) બેઉ હાથ ડિંગ્યા. (૨) બેઉ હાથ ખભાની સીધી લીટીમાં (મુઠ્ઠીઓ આકાશ તરફ)
- રમત ૪ થી-(૧) બેઉ હાથ સામા (મુઠ્ઠીઓ આકાશ તરફ)
(૨) બેઉ હાથ ખભાની સીધી લીટીમાં
(મુઠ્ઠીઓ આકાશ તરફ.)

૨૬] મુંબઈ ઇલાકાની ભૂગણની પ્રશ્નોત્તરમાળા ૪૧૧ આના.

રમત ૫ મી-(૧) બેઉ હાથ ખસાની સીધી લીટીમાં (મુઠ્ઠીઓ
આકાશ તરફ) (૨) બેઉ હાથ કોણીમાંથી
વાળી મુઠ્ઠીઓ ખસાને અડકાવવી.

રમત ૬ મી-(૧) બેઉ હાથ સામા મુઠ્ઠીઓ આકાશ તરફ.
(૨) બેઉ હાથ કોણીમાંથી વાળી મુઠ્ઠીઓ
ખસાને અડકાવવી.

રમત ૭ મી-પગ વચ્ચે એક ધુટનું અંતર રખાવવું. (૧) બેઉ
હાથ જમણી તરફ તીરકસ લંબાવવા (ડમ્બેટ્સ
હિસા રહે એવી રીતે) આ વખતે ડાબા પગની
એડી ઉંચી કરવી. (૨) એકથી ઉલટું.

રમત ૮ મી-(૧) જમણા હાથ જમણી તરફ તીરકસ લંબાવવો.
અને ડાબા હાથની મુઠ્ઠી છાતી આગળ (જમણા
હાથ અને ડાબા હાથ તીરકસ લીટીમાં રહે તે
પ્રમાણે) (૨) એકથી ઉલટું.

રમત ૯ મી-(પગ પહેલાં હતાં તેમ) (૧) જમણા હાથ સામા
ડમ્બેટ્સ હિસા રાખવો. ડાબા હાથ પીઠગમ
પાછળ ખેંચવો (૨) એકથી ઉલટું.

રમત ૧૦ મી-(૧) બેઉ હાથ સામા (ડમ્બેટ્સ હિસા રાખવા)
(૨) બેઉ હાથ પાછળ પીઠગમ ખેંચવા. (મુઠ્ઠી
છાતીના પાસાને અડકેલી રહે એવી રીતે રાખવી.)

પાઠવાર અધરા શબ્દ તથા જોડાક્ષર.

દિવાળી	અઠવાડીઉં	નિત્ય	નહિ	મસિઆઇ
અક્ષર	રહો	દાતજી	ફેલો	દૂધભાઇ
ઊડ્યાં	પાટીઉં	નાદો	ધોવડાવવાં	સાસુ
નિશાળ	ફૂલઝાડ	કહું	ગંઢવાડ	સર્વે
સઘળાં	ધર	જીડું	કવિતા	દુખડાં
લીપેગુપે	જેઠક	શિક્ષા	દીલમાં	ભૂલી
સાથીઆ	સીસી	ટોપી	વરસગાંઠ	ખૂશ
લુગડાં	ચિત્રો	ધોતલી	ભાવ્યો	ઉંધાડવાને
ઠાક્યાનું	ટાંગેલાં	અંગરખી	કર્યો	આસડ
ફટાકડા	લખોટાનું	લેંધી	કયારે	ત્યાં
ફૂટે	કખાટ	મુરવાલ	આપ્યા	ખોટ્યો
ત્રીજો	કુતરો	ફળોઆના	અડાડ્યો	પ્રમાણ
શુક્રવાર	દાડમ	ધાધરી	હસમું	ખોલાવ્યો
છલ્લો	માટીનાં	આઢણી	ખેસશે	ઉતર્યા
વિષે	અહીં	ચોકખાઇ	કંસાર	ગાદી
રવિવાર	નિશાળીઆ	ચોકખા	કઠી	પીરમ્યા
ગુરુવાર	શિખામણ	ધૂળમાં	વહુ	ખખખે
મુસલમાન	ઈંદર	ડીલે	ભત્રીજો	આશોપાલવ
શનિવાર	જ્ઞાન	ગંદી	કહેવાઉં	શંભુભાઇ

વિના	પ્રાણીઆ	ગમ્યો	અહીંથી	શિકાર
પીંઆ	દુઃખ	આણ્યો	સ્તામાં	બચું
વધારેલાં	ગુક્સાન	પૂછયું	દુઃખ	દોડાવી
લોંચુ	ખીજ્યા	દેશાઈ	અન્ન	માંડયું
નારંગી	માધુ	લલલુ	ભૂખ્યા	છુંદી
લાડ	છુદાય	વખાણ્યો	ભિખારી	પુરુષને
શેરડી	છૂંદે	ઊડ્યો	પૂછયું	પરમધર
બેસીશું	દુઃખ	મશ્કરી	પૈસા	ઉંદરી
શેતરંછ	ઢોર	પસ્તાઈ	આપ્યા	ભંડારીઉં
પાથરંછું	કહું	બચ્યાં	ધંધરતું	રોટલી
ખાંડાં	ઉપરાંત	બૂમ	વિદ્યા	લાડ
વાડકો	નક્કી	ખેડત	ચંદ્ર	ખિસાડી
ચટણી	છુદો	છેતર્યો	વીસડં	ઉંદરીઉં
તૈયાર	છૂંચ્યો	ગુક્સાન	પ્રભુ	હંમેશાં
છૂંચ્યો	કયું	જુઠાણું	અગણિત	કાંડા
સઢવાળી	તૈયાર	જુઠો	ઉજાસને	કુંદાડા
કાંચળી	સમજ્યો	શિઆળ	અન્ન	ઉડાડી
પરીક્ષા	છુટશે	દેડકાં	દૂધ	ઉંદર
દેડકાં	મૂકું છું	જુકિત	હાંઈ	છુંદી
હહાડો	શાઆશ	સાંભળતાં	ફૂલ	ઠંકાણે
ધડાધડ	ચપ્પુ	ખાંધું	સ્વપ્નું	ચટકા

લીધો	આથમતા	લણતાં	ભોંંયમાં	સોંંચ્યાં
લુલાં	વઢાઈ	સર્વે	હમણાં	ચાપુ
આંધળાં	વઢાશે	વાળુ	તળાવ	નાખ્યું
તીર્થ	સાઢ	ધંધર	થોડ્યાં	ઢહાડો
મનસુઓ	ખચ્ચીઓ	છૂટું	રહ્યાં	ઇટવાડો
પિતા	ચચ્ચાર	પિલાય	ચોડખી	ખોદતાં
હેતથી	ગાડું	ટોપલામાં	રેતમરેલા	ભટ્ટોમાં
સંતાપ	ભર્યા	ઉપણીએ	ખોદતું	મૂકયો
આશિષ	પહોચ્યાં	કુંસા	કાઢવ	પિત્તળ
પ્રભુએ	ઉતર્યા	કાથળીઓ	મિચારા	હથોડા
ચતુરાઈ	ઠાલવ્યો	ચંદ્રમા	પછડાતા	ટીપ્પો
માર્યાં	પટલાણી	ત્યાંસુધી	ધેખરીઓ	જતરડામાં
ઉંકું	ઢગલા	અજવાળું	દડકે	ટિપાઇ
સૂઝી	ખૂશ	પાતળો	ઢટું	ટિપ.ય
મટાડી	હોંસીલી	અધારી	પથર	ઓળખાવ્યા
હુપાઇને	ઉમંગે	ઝગઝગે	પ્ય હું	ઓછાવત્તા
કુંજનું	વાઢળીઓ	ત્રીજો	નીતરું	ધાતુઓ
ધીરજ	વાંકું	ખેસાડ્યાં	રસ્તા	સીસું
સૌ	દાતરડું	લાગ્યાં	મટાડી	જસત
પટેલ	ઢગલો	ઢંકાઈ	ડહોળું	નાણું
ઢહાડો	હૈયે	મોઢા	ચૂસે	કાઢયા
			ભટ્ટી	ઢગલી

૩૭] મુંબઈ ઇલાકાની ભૂગોળની પ્રશ્નોત્તરમાળા ૪૥ આના.

પૈસા	દાંડીઓ	ચૂસી	શિખંડ	કુર્ચો
ઢબુ	ડાળીઓ	લેસ	દૂધપાક	જીવજંતુ
રૂપીઓ	પાંદડાં	હીરો	ખાસુદી	સળેલું
વદાવ્યા	સમજાશે	શીંગડાં	ચરમા	આણ્યા
પંદર	ઉખડી	ભાથું	પ્રાણી	પડીકાં
કુહાડી	ઉંડાં	તૂટી	છેલલી	શીખવ્યું
લક્ષડ્રોડા	મૂળમાંથી	નિરાંતે	પસંદ	ખાલાં
ફાટફાટ	ફૂટેલાં	જડખું	દાઢ	હલાવ્યું
ચળકાર	ટટાર	વગડાઉ	જડખાં	હળદર
કોદાળી	ખુરસી	પથર	ઝિંધતાં	જાંખુડો
સાંભળતી	લીલુંજમ	છટકી	ફૂટેલો	ગોદડીઓ
વઢી	ચઢ્યા	કુંદવું	ધણી	હાલરકું
દુઃખ	પથરાઈ	ગખડ્યું	પાંખી	
ક્યારા	વીરળાઈ	ચતુંપાટ	ડીલે	રસીલા
ત્રિકોણ	ઉખેડ્યો	મોઢું	પુછડીઓ	પઢાવું
ગલગોઢા	ખતાવ્યો	મજખુત	ઇંડાંમાંથી	મરાઈની
દાડમ	કુંકાં	ઠંકું	ખચ્યાં	ચિનાઈ
કાણાંવાળું	દારડી	દાહી	જોડાએલાં	ફુલડાં
લટકતું	દારડા	વાસણ	જળકુકડી	ખિજાવું
મધપુડો	ઝિંધમાં	ચોકખું	પોપટ	હિચાળું
લીલાંજમ	ગોટલો	જણસો	પાંજર	ઝિંધીન
વચ્ચે	જન્મ	દહીં	લુચ્યા	ધાણીશ
મુળીઉં				

બાળવર્ગની નોટ બે આના.

પહેલીના અર્થ અઢી આના જેમાં:—અર્થ, કવિતાની સમજુતી, પાઠનો સાર, અધરા શબ્દો, જોડાક્ષર ડમ્બેલસની ડ્રિલ વગેરે.

બીજીના અર્થ ચાર આના જેમાં:—અર્થ, કવિતાની સમજુતી, પાઠના સવાલ, પાઠનો સાર, ભૂગોળ, પાઠવાર અધરા શબ્દો, જોડાક્ષર, કડાંની ડ્રિલ વગેરે.

ત્રીજીના અર્થ પાંચ આના જેમાં:—અર્થ, કવિતાની સમજુતી, પાઠના સવાલ, પાઠનો સાર, ભૂગોળના સવાલ, પાઠવાર અધરા શબ્દો, જોડાક્ષર, કડાંની ડ્રિલ વગેરે.

ચોથીના અર્થ સાડા સાત આના જેમાં:—અર્થ, કવિતાની સમજુતી, તમામ પાઠના સવાલ તથા સાર, અધરા શબ્દો, જોડાક્ષર, મુખ્ય ઇલાકાની ભૂતળ, ડ્રિલ વગેરે.

પાંચમીના અર્થ આઠ આના જેમાં:—અર્થ, કવિતાની સમજુતી, વ્યુત્પત્તિ, પાઠના સવાલ, પાઠનો સાર, અપૂર્ણિકા નિયમો, બ્રિટિશ હિંદના રાષ્ટ્રીય ભાગ વગેરે.

છઠ્ઠીના અર્થ નવ આના જેમાં:—શબ્દાર્થ વ્યુત્પત્તિ પ્રમાણે અને ૩૬ બન્ને રીતે, કવિતાનો અન્વય, કવિતાની સમજુતી, પાઠના સવાલ, પાઠનો સાર વગેરે.

સાતમીના અર્થ દશ આના જેમાં:—શબ્દાર્થ, વ્યુત્પત્તિ પ્રમાણે અને ૩૬ બન્ને રીતે. કવિતાનું વિવરણ-રદ્દીકરણ, પાઠના સવાલ, કવિતામાં આવેલા ભક્તોની ઓળખાણ વગેરે.

કન્યા વાચનમાળા પુસ્તક ૧ લાના અર્થના ૪ આના

કન્યા વાચનમાળા પુસ્તક ૨ જાના „ ૫ આના

કન્યા વાચનમાળા પુસ્તક ૩ જાના „ ૭ આના

ત્રિવેદિ વાચનમાળા સાતે પુસ્તકોના અર્થો તૈયાર છે

છગનલાલ મોતીરામ શાહ શાહપાર—મુરત.

છગનલાલ મોતીરામ શાહ કૃત પુસ્તકો.

“ડિક્ટેશન શિક્ષક”માં શું શું છે ???

- ૧) પાઠવાર અધરા શબ્દો. ૨) જોડણીના એકજ સરખા નિયમવાળા શબ્દો. ૩) ઠઠિન મળતા શબ્દોની તારવણી. ૪) જોડાક્ષર. ૫) મળતા જોડાક્ષર. ૬) પરીક્ષાના ડિક્ટેશનમાં આવનાર શબ્દો.

❀ “ડિક્ટેશન શિક્ષક” ❀

બાળયોથીનો ૦-૨-૦	ત્રીજીનો ૦-૩-૦	ગુજરાતના ઇતિહાસની
પહેલીનો ૦-૨-૬	ચોથીનો ૦-૪-૦	વાર્તારૂપી રસિક પ્રશ્નો-
ખીજનો ૦-૩-૦	પાંચમીનો ૦-૪-૦	તરમાળા છ આના.

કન્યા વાચનમાળા પુસ્તક ૧ લાનો ૦-૩-૦

ત્રિવેદિ વાચનમાળા પુસ્તક ૧ લાનો ૦-૩-૦

❀ “મુખગણિત શિક્ષક” ❀

બાળવર્ગનો ૦-૨-૬	ત્રીજી ધોરણનો ૦-૨-૬
પહેલા ધોરણનો ૦-૨-૬	ચોથા ધોરણનો ૦-૪-૦
ખીજ ધોરણનો ૦-૨-૦	પાંચમા ધોરણનો ૦-૪-૦
મુરત શહેરનો ૦-૩-૦	“ભૂગોળ શિક્ષક” ૦-૩-૦
મુરત જિલ્લાનો ૦-૩-૦	

ભૂગોળની “પ્રશ્નોત્તરમાળા”

ગુજરાતની સા. ભૂગોળની ૦-૩-૦ | મુંબઈ ઈ. ભૂગોળની ૦-૪-૬

હિંદુસ્તાનની સામાન્ય ભૂગોળની ૦-૪-૦

❀ સુંદર કૃત નવી પહેલીના અર્થ બે આના. ❀

ખીજ ધોરણ માટે “અંગ્રેજીનાં મનોચત્ર” પાંચ આના.

છગનલાલ મોતીરામ શાહ.

“મુખગણિત શિક્ષક” વગેરેના કર્તા.

શાહપોર—મુરત.

મેસર્સ સી. ડી. શાહ એન્ડ કો. કૃત.

બ્રિટિશ શાળા માટેની ત્રિવેદિવાચનમાળાના અર્થ.

પુસ્તક ૧ હાના	૦-૪-૦
પુસ્તક ૨ જાના	૦-૫-૦
પુસ્તક ૩ જાના	૦-૬-૦
પુસ્તક ૪ થાના	૦-૭-૦

પુસ્તક ૫ માના	૦-૮-૦
પુસ્તક ૬ ડાના	૦-૯-૦
પુસ્તક ૭ માના	૦-૧૦-૦

—: વર્નાક્યુલર ટેકસ્ટ

બુકસોના અર્થો :—

બાળવર્ગની નોટ	૦-૨-૦
ગ્રીજના અર્થ	૦-૪-૦
ગ્રીજના „	૦-૫-૦
ચોથીના „	૦-૭-૬
પાંચમીના „	૦-૮-૭

છઠ્ઠીના અર્થ	૦-૬-૦
સાતમીના અર્થ	૦-૧૦-૦
કન્યા ૧લીના „	૦-૪-૦
કન્યા ૨જીના „	૦-૫-૦
કન્યા ૩જીના „	૦-૭-૦

“ડિક્ટેશન શિક્ષક”

બાળચોથીનો	૦-૨-૦
પહેલીનો	૦-૨-૬
ગ્રીજનો	૦-૩-૦

ગ્રીજનો	૦-૩-૦
ચોથીનો	૦-૪-૦
પાંચમીનો	૦-૪-૦

ફરેક ધોરણના “સુખગણિત શિક્ષક” તૈયાર છે.

બીજા ધોરણ માટે અંગ્રજીનાં મનોચત્રનાં પાંચ આના.

બીજા ધોરણની સુદિજ્ઞાનથી પ્રશ્નોત્તરમાળા ૩ આના.

સુરત શહેર તથા ચોર્યાસી તાલુકાનો ભૂગોળ શિક્ષક ૩ આના.

ચોર્યાસી તાલુકાનો ભૂગોળ શિક્ષક બે આના.

છગનલાલ મોતીરામ શાહ. શાહપોર—સુરત.

